

บทที่ 5

สรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 วัตถุประสงค์และวิธีการวิจัย

การวิจัยนี้มีจุดประสงค์เพื่อการศึกษา (1) ลักษณะทางสังคม และจิตวิทยาของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร (2) สถานภาพในการทำวิจัย และรูปแบบในการติดต่อสื่อสารและการส่งเสริม (3) ความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย การส่งเสริม และการเชื่อมโยงการวิจัยกับการส่งเสริม (4) ปัญหาที่เกี่ยวข้อง และ (5) การทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการติดต่อ สื่อสาร และการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนักวิชาการเกษตรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

การวิจัยนี้ได้ใช้พื้นที่ครอบคลุมทั่วทั้งประเทศ โดยใช้การส่งแบบสอบถามเป็นวิธีการในการรวบรวมข้อมูล ได้ใช้การสุ่มตัวอย่างแบบธรรมดาเป็นวิธีการในการคัดเลือกตัวอย่างในแต่ละหน่วยงาน สำหรับนักวิชาการเกษตร และใช้ประชากรทั้งหมดสำหรับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เนื่องจากมีจำนวนไม่มาก ได้จัดส่งแบบสอบถามในเดือนมิถุนายน 2541 จำนวน 190 ชุด ให้กับนักวิชาการเกษตร และจำนวน 150 ชุด ให้กับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ปลายเดือนกรกฎาคม 2541 ได้รับแบบสอบถามคืนจากนักวิชาการเกษตร จำนวน 159 ชุด และนักส่งเสริมการเกษตร จำนวน 118 ชุด คิดเป็นร้อยละ 87.7 ที่ได้รับกลับคืนจากนักวิชาการเกษตร และร้อยละ 78.7 ที่ได้รับกลับคืนจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร รวมตัวอย่างทั้งหมด 277 คน

5.2 ย่อผลการวิจัย

5.2.1 ลักษณะทางสังคม และจิตวิทยาของผู้ให้ข้อมูล

ส่วนใหญ่ของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเป็นเพศชาย แต่งงานแล้ว มีอายุอยู่ในช่วง 45-50 ปี และนับถือศาสนาพุทธ มากกว่าร้อยละ 50 ของนักวิชาการเกษตร จบการศึกษาระดับปริญญาโท ขณะที่มากกว่าร้อยละ 70 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรจบปริญญาตรี ส่วนใหญ่มีตำแหน่งราชการในระดับ 7 และมีอายุราชการและระยะเวลาที่ได้ทำงานในหน่วยงานอยู่ในช่วง 21-30 ปี ที่ตั้งที่ทำงานมีการกระจายไปในลักษณะที่ใกล้เคียงกันเกือบทุกภาค ราวหนึ่งในสี่ของนักวิชาการเกษตร และราวครึ่งหนึ่งของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยทำงานในหน่วยงานอื่นมาก่อน ราวหนึ่งในสี่ของนักวิชาการเกษตรและราวร้อยละ 5 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีการศึกษาต่อในต่างประเทศ ส่วนใหญ่เคยมีการฝึกอบรมและดูงานในต่างประเทศรวมทั้งการได้รับความติชมชอบ ราวหนึ่งในสี่ได้รับประกาศเกียรติคุณยกย่องในความสำเร็จในหน้าที่การงาน

เกี่ยวกับค่านิยม ทั้งนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรนั้น มีค่านิยมต่อการเกษตรที่คล้ายกันและอยู่ในระดับสูง นอกจากนี้ทั้งนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรยังมีค่านิยมเกี่ยวกับอำนาจที่คล้ายกันและอยู่ในระดับปานกลาง

เกี่ยวกับแรงจูงใจ พบว่า ทั้งนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้ให้ความสำคัญกับงานที่เปิดโอกาสให้ได้ใช้ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และงานที่เปิดโอกาสให้ก้าวไปสู่ความก้าวหน้าเหมือนกัน ซึ่งเป็นแรงจูงใจในการทำงานที่อยู่ในระดับสูงสุด เกี่ยวกับแรงจูงใจใฝ่สัมฤทธิ์ ทั้งนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีแรงจูงใจในระดับที่ใกล้เคียงกันและอยู่ในระดับปานกลางถึงมาก

เกี่ยวกับการรับรู้เกี่ยวกับภาพพจน์ตนเอง รวร้อยละ 10 ของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระบุว่าในการทำงานใด ๆ ก็ตามต้องเสร็จเป็นคนแรก ขณะที่รวร้อยละ 50 ของทั้งสองกลุ่มระบุว่าไม่จำเป็นต้องเป็นคนแรก แต่ขอให้เสร็จในช่วงแรก ๆ

5.2.2 สถานภาพในการทำวิจัย รูปแบบในการติดต่อสื่อสาร และการส่งเสริม

เกี่ยวกับบทบาทในการทำวิจัย ส่วนใหญ่ (มากกว่าร้อยละ 30) ของนักวิชาการเกษตรและราวหนึ่งในสี่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยเป็นหัวหน้าโครงการวิจัย มากกว่าร้อยละ 90 ของนักวิชาการเกษตรและรวร้อยละ 50 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยเป็นผู้ร่วมโครงการวิจัย ราวหนึ่งในสี่ของนักวิชาการเกษตรและร้อยละ 0.8 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยได้รับทุนวิจัยจากต่างประเทศ ราวครึ่งหนึ่งของนักวิชาการเกษตรและรวร้อยละ 5 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยทำงานร่วมกับชาวต่างประเทศ ราวหนึ่งในสามของนักวิชาการเกษตรและน้อยกว่าร้อยละ 5 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้รับรางวัลจากงานวิจัย และราวหนึ่งในสามของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยทำงานวิจัยร่วมกับคู่กรณี

เกี่ยวกับแหล่งข้อมูลในการทำผลงานทางวิชาการ ราวสองในสามของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้ใช้วารสารทางวิชาการเป็นแหล่งข้อมูลค่อนข้างมาก ขณะที่ราวหนึ่งในสามของทั้งสองกลุ่มก็ได้ใช้เกษตรกรเป็นแหล่งข้อมูลที่ค่อนข้างมากเช่นเดียวกัน

เกี่ยวกับอันดับความสำคัญของแหล่งข้อมูล นักวิชาการเกษตรได้ให้ความสำคัญของเกษตรกร การอ่านวารสารทางวิชาการ และการเข้าร่วมประชุมทางวิชาการ เป็นอันดับ 1, 2, และ 3 ตามลำดับ ขณะที่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้ให้ความสำคัญของการอ่านวารสารทางวิชาการติดต่อกับคู่กรณี และการติดต่อกับเพื่อนร่วมงานเป็นอันดับ 1, 2, และ 3 เช่นเดียวกัน

เกี่ยวกับการอ่านวารสารทางวิชาการ วารสารวิชาการเกษตรจะได้รับการอ่านที่ค่อนข้างน้อย วิทยาศาสตร์เกษตรศาสตร์ได้รับการอ่านพอควร ส่วนวารสารต่าง ๆ จะได้รับการอ่านนาน ๆ ครั้ง รวมทั้งไม่เคยอ่าน

เกี่ยวกับการอ่านวารสารส่งเสริมความรู้ทางการเกษตร วารสารส่งเสริมการเกษตร และวารสารกสิกรรมจะได้รับการอ่านที่ค่อนข้างบ่อย ขณะที่วารสารอื่น ๆ ได้รับการอ่านนาน ๆ ครั้ง รวมทั้งไม่เคยอ่าน

เกี่ยวกับการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการ ราวสองในสามของนักวิชาการเกษตรและหนึ่งในสี่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยมีการตีพิมพ์ผลงานทางวิชาการในวารสารในประเทศ

ราวหนึ่งในสามของนักวิชาการเกษตรและราวร้อยละ 5 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยตีพิมพ์ในวารสารต่างประเทศ มากกว่าร้อยละ 90 ของนักวิชาการเกษตรและราวหนึ่งในสามของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยมีการนำผลงานทางวิชาการเสนอในที่ประชุมทางวิชาการภายในประเทศ ราวหนึ่งในสามของนักวิชาการเกษตรและราวร้อยละ 5 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยเสนอผลงานในที่ประชุมทางวิชาการในต่างประเทศ ราวหนึ่งในสี่ของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยเสนอผลงานทางโทรทัศน์ ราวหนึ่งในสี่ของนักวิชาการเกษตรและราวครึ่งหนึ่งของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยเสนอผลงานทางวิทยุ และมากกว่าร้อยละ 80 ของนักวิชาการเกษตรและราวสองในสามของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรได้เคยจัดทำผลงานในรูปแบบของรายงาน

เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร ราวสองในสามของนักวิชาการเกษตรและมากกว่าร้อยละ 80 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยมีการเดินทางไปหาคู่กรณี ราวสองในสามของนักวิชาการเกษตรและราวสามในสี่ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยโทรศัพท์ไปหาคู่กรณี ร้อยละ 80 ของนักวิชาการเกษตรและมากกว่าร้อยละ 90 ของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยมีการพบปะในที่ประชุมร่วมกัน มากกว่าร้อยละ 80 ของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเคยมีการพบปะในที่ประชุมทางวิชาการทั่วไป ราวสี่ในห้าของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระบุว่าเคยมีคู่กรณีเดินทางมาหา และราวสามในสี่ของนักวิชาการเกษตรและสองในสามของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรระบุว่าเคยมีคู่กรณีโทรศัพท์มาหา

เกี่ยวกับรูปแบบของการส่งเสริม ราวครึ่งหนึ่งของนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรเห็นด้วยกับรูปแบบของการส่งเสริม ทำการคิดค้นจากศูนย์วิจัย สถานีทดลองถูกส่งผ่านไปยังสำนักวิจัยและพัฒนา และถูกส่งผ่านไปยังเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร แล้วจึงถ่ายทอดให้กับเกษตรกรต่อไป

5.2.3 ความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย การส่งเสริม และการเชื่อมโยงการวิจัยกับการส่งเสริม

เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการวิจัย ทั้งนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นที่คล้ายกันและเป็นไปในทางบวก คือ ก่อนข้างจะเห็นด้วยกับความคิดเห็นดังกล่าว

เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการส่งเสริม ทั้งนักวิชาการและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นที่เป็นไปในทางบวก แต่เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นที่เห็นด้วยมากกว่านักวิชาการเกษตร

เกี่ยวกับความคิดเห็นที่มีต่อการเชื่อมโยงการวิจัยกับการส่งเสริม ทั้งสองกลุ่มมีความคิดเห็นที่คล้ายกันและเป็นไปในทางบวก คือก่อนข้างจะเห็นด้วยกับความคิดเห็นดังกล่าว

5.2.4 ปัญหาที่เกี่ยวข้อง

เกี่ยวกับการวิจัย ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดการวิเคราะห์พื้นที่ทำให้ผลงานที่ได้ไม่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร และการที่การวิจัยมีขั้นตอนการดำเนินงานที่มาก ทำให้ขาดความคล่องตัวและไม่เห็นกับความต้องการของเกษตรกร

เกี่ยวกับการส่งเสริม ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดความรู้และประสบการณ์ในการถ่ายทอดเทคโนโลยีให้กับเกษตรกร การขาดความกระตือรือร้นและการติดตามผล และการมีภาระมาก ทำให้การส่งเสริมได้ไม่เต็มที่

เกี่ยวกับการติดต่อสื่อสาร ปัญหาที่สำคัญ ได้แก่ การขาดการประสานงานของทั้งสองหน่วยงาน และนโยบายของกรมทั้งสองไม่สอดคล้องและไม่มีความต่อเนื่อง

5.2.5 การทดสอบความสัมพันธ์ของปัจจัยที่มีผลต่อการติดต่อสื่อสาร และการเปรียบเทียบความแตกต่างระหว่างนักวิชาการเกษตรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร

พบว่าเมื่อมีการควบคุม “การศึกษา” การได้รับความดีความชอบและแรงจูงใจในหน้าที่การงานมีความสัมพันธ์ทางบวกกับการติดต่อสื่อสาร เกี่ยวกับการเปรียบเทียบความแตกต่าง นักวิชาการเกษตรมีการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการมากกว่าเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ขณะเดียวกัน เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีความคิดเห็นเกี่ยวกับการส่งเสริมมากกว่านักวิชาการเกษตร

5.3 ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการวิจัยมีดังต่อไปนี้

1. นักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมีการติดต่อกันอยู่ค่อนข้างบ่อย ไม่ว่าจะเป็นการเดินทาง การโทรศัพท์ การพบในที่ประชุมต่าง ๆ หากผู้บริหารของทั้งสองหน่วยงานได้มีการประสานงานกันอย่างใกล้ชิด รวมทั้งการจัดให้มีที่พบปะกันได้ก็จะเป็นการเอื้ออำนวยประโยชน์ต่อการวิจัยและการส่งเสริมได้เป็นอย่างดี

2. การมีการวิเคราะห์พื้นที่ก่อนที่จะได้มีการทำการวิจัย เพื่อใช้ประโยชน์จากการวิจัย รวมทั้งการวิเคราะห์ความต้องการของเกษตรกรด้วย เพื่อเป็นหลักประกันว่างานวิจัยตรงกับความต้องการของเกษตรกร

3. ควรมีการลดขั้นตอนในการวิจัยลง เพื่อให้เกิดความคล่องตัวในการดำเนินงาน และตรงกับความต้องการของเกษตรกร

4. การจัดให้มีการประชุมใหญ่กันบ่อยครั้งและมีความต่อเนื่อง จะส่งเสริมให้เกิดความร่วมมือกันอย่างแท้จริงระหว่างนักวิชาการเกษตรกับเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร เพราะจะนำไปสู่ปัญหาที่แท้จริงของการวิจัยและการส่งเสริม

5. การวิจัยควรมีการส่งเสริมให้ทำเป็นทีม เพราะผลที่ได้จะมีความถูกต้องแม่นยำและแนวคิดที่หลากหลายจากกลุ่มผู้วิจัย จะเป็นการลดความผิดพลาดในการวิจัยหรือความคลุมเครือในบางเรื่องได้

6. การวิจัยในพื้นที่ของเกษตรกร (on farm research) ควรได้รับการสนับสนุน เพราะผลที่ได้จะมีความคลาดเคลื่อนน้อยมาก เมื่อนำไปส่งเสริมเผยแพร่ให้กับเกษตรกร

7. การวิจัยร่วมกันระหว่างนักวิชาการเกษตรและเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตร ควรได้รับการสนับสนุนให้มากยิ่งขึ้น เพราะทั้งสองกลุ่มค่อนข้างจะรู้ถึงปัญหาการทำการเกษตรของเกษตรกรได้เป็นอย่างดี

8. การส่งเสริมเผยแพร่ควรมีการติดตามผลอย่างต่อเนื่อง เพื่อเป็นหลักประกันว่าการถ่ายทอดเทคโนโลยีต่าง ๆ ไม่มีปัญหาหรือมีแต่น้อยมากเมื่อเกษตรกรได้ลงมือปฏิบัติจริง

5.4 ข้อจำกัดในการวิจัยและข้อเสนอแนะต่อการวิจัยในอนาคต

การวิจัยนี้มีข้อจำกัดบางประการแต่น้อยมาก ก็คือคนที่ผู้ให้ข้อมูลบางส่วนไม่ระบุนการตัดสินใจในบางเรื่อง เนื่องจากยังไม่มี ความมั่นใจ หรืออาจมีความคลุมเครือและเกรงว่าจะทำให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ นอกจากนี้ การจัดส่งแบบสอบถามให้กับกลุ่มบุคคลเป้าหมายบางส่วนมีการเปลี่ยนย้ายที่ทำการไปที่อื่น ๆ ทำให้แบบสอบถามตกหล่น บางส่วนได้รับกลับคืน แต่ใช้เวลานานเกินกว่า 2 เดือน จึงไม่ได้นำมาใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

เกี่ยวกับการวิจัยในอนาคตนั้น ควรที่จะได้มีการวิจัยโดยยึดถือพีช (zone) เป็นสำคัญ เพราะจะเป็นผลดีต่อการจัดการ ไม่ว่าจะเป็นในเรื่องของการเตรียมดิน การปลูก การดูแล การเก็บเกี่ยว ขณะเดียวกัน การวิจัยควรให้เกษตรกรได้มีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น เพราะจะเป็นการแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง โดยพีชที่ส่งเสริมควรเหมาะกับท้องถิ่น และมีปัญหาเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลงของราคาแต่น้อยมาก